

De Bewijsvoering van Heyns

OP de beteekenis die de term “aanbod van genade” by professor Heyns heeft, hebben we gewezen. Hij drukt voor den professor hetzelfde uit als “voorwerpe-lijk in bezit stellen.” En de professor meent ook voor de zuiverheid van deze voorstelling bewijs te kunnen bijbrengen uit Schrift en Belijdenis. Om dit echter te kunnen doen, gaat hij nog een stap verder en beweert, dat “aanbod van genade” ook hetzelfde kan beteekenen als “geven en schenken.” Of liever, hij wil, dat de termen “geven” en “schenken,” wanneer deze voorkomen in Schrift en Belijdenis, dikwijls zoo zouden kunnen worden geëxegetiseerd dat ze hetzelfde beteekenen als “aanbod van genade en zaligheid.” En zoo vindt de professor dan heel wat bewijs voor de Schriftuurlijkheid en Gereformeerdheid van zijne voorstelling.

Laten we hem nog eens spreken:

“Tot de Joden van Capernaum sprak de Heiland: ‘Voorwaar, voorwaar zeg ik u, Mozes heeft u niet gegeven het brood uit den hemel, maar mijn Vader *geeft* u het ware brood uit den hemel.’

“De Catechismus beschrijft in Zondag XXV, Vr. 66, de belofte des Evangelies als de blijde boodschap

‘dat Hij ons vanwege het eenige slachtoffer van Christus, aan het kruis volbracht, vergeving der zonden en het eeuwige leven uit genade *schenkt*.’

“In Zondag VII, Vr. 21, beschrijft de Catechismus het ‘waar geloof,’ dat is het geloof dat noodig is om ‘door Christus zalig te worden,’ Vr. 20, het zaligmakend geloof dus, het geloof in het Evangelie, in overeenstemming met de beschrijving van de ‘belofte des Evangelies’ in Vr. 66, aldus: ‘Een waar geloof is niet alleen een stellig weten of kennis, waardoor ik alles voor waarachtig houde, dat ons God in zijn Woord geopenbaard heeft, maar ook een vast vertrouwen, hetwelk de Heilige Geest door het Evangelie in mijn hart werkt, dat niet alleen anderen, maar ook mij vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God *geschonken is*, uit loutere genade, alleen om der verdienste van Christus wille.’

“Het Kort Begrip vat deze beschrijving samen in de woorden: ‘Het (waar geloof) is een stellige kennis van God en van zijn beloften, ons in het Evangelie geopenbaard, en een hartelijk vertrouwen, dat mij alle mijne zonden om Christus wille *vergeven zijn*.’

“En na de bediening des doops legt het formulier aan de gemeente een dankzegging op de lippen die aldus begint: ‘Almachtige barmhartige God en Vader, wij danken en loven U, dat gij ons en onzen kinderen, door het bloed van Uwen lieven Zoon Jezus Christus, alle onze zonden *vergeven*, en ons door Uwen Heiligen Geest tot lidmaten van Uw eeniggeboren Zoon, en alzoo tot Uwe kinderen *aangenomen hebt*, en ons dit met den Heiligen Doop bezegelt en bekrachtigt.’

“De woorden *geven* en *schenken* kunnen beteekenen dadelijk deelachtig maken, rechtstreeks in bezit stellen. Zoo bijvoorbeeld als de Schrift zegt dat God zelf allen het leven en den adem en alle dingen *geeft*. Dat is geven in onderwerpelijken zin. Maar zij kunnen evenzeer beteekenen iemand iets doen toekomen in voorwerpelijken zin, in den zin van aanbieden. Het is ook geven als men iemand een gave toereikt, hem een gave aanbiedt, zoodanig dat die gave door hem aangenomen moet worden, en eerst door aanneming zijn eigendom wordt. In welken zin deze woorden bedoeld worden, moet opgemaakt worden uit het verband waarin zij voorkomen.

“En in al de bovengenoemde uitspraken van Schrift en Belijdenis wijst het verband duidelijk uit, dat die woorden gebruikt worden in den zin van in voorwerpelijk bezit stellen, in een zin wezenlijk gelijk aan de beteekenis van aanbieden en aanbod.

“Van de Joden van Capernaum lezen wij in het vervolg van het hoofdstuk niets dan ongeloovig weerstreven, minachtend van Jezus spreken, aan hem geërgerd worden en hem voor goed verlaten. Tot zulke Joden was het dat de Heere zeide: ‘Mijn Vader geeft u het ware brood uit den hemel.’ En geven drukt deelachtigmaking uit. Maar hier kon geen sprake zijn van deelachtigmaking in onderwerpelijken zin, van deelachtigmaking door de werking des Heiligen Geestes in den weg des geloofs, maar alleen van voorwerpelijke deelachtigmaking door het Evangelie dat hun door den Heiland zelf verkondigd werd. In dat Evangelie ontvingen

zij van den Vader het ware brood uit den hemel, zoodanig dat zij zalig zouden worden als zij het geloofden en aannamen, maar te zwaarder oordeel tegemoet gingen als zij het niet geloofden.

“En als de Catechismus het zaligmakend geloof beschrijft als ‘een vast vertrouwen dat niet alleen anderen, maar ook mij vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God *geschonken is,*’ kan de bedoeling van dit *geschonken is* niet wezen een *geschonken* zijn door zaligmakende deelachtigmaking des Heiligen Geestes. Want daaruit zou volgen dat het zaligmakend geloof hier beschreven werd als een vast vertrouwen in eigen zaligmakend bezit van de heilswel daden. Dat wil zeggen dat hier beschreven werd wat wij noemen de verzekering des geloofs die een vrucht is van het zaligmakend geloof en daaruit geboren wordt, zoodat zij niet hetzelfde is als het zaligmakend geloof maar iets anders. De Catechismus zou dan de fout maken van de vraag om een beschrijving van het zaligmakend geloof (want dat het daarom te doen is wijst het verband uit waarin deze vraag staat tot de vorige) te beantwoorden met een beschrijving van iets anders, en zulk een fout mag aan den Catechismus niet toegeschreven worden. Wel is waar dat in dit antwoord een sterk geloof beschreven wordt, maar dan toch een sterk zaligmakend geloof, en dat kan nooit zijn een geloof omtrent eigen toestand, want dat is niet zaligmakend, zelfs is het mogelijk daarmee bedrogen uit te komen (Matth. 7:22, 23), maar is altijd geloof in het Evangelie. Zoo wordt het dan ook hier beschreven, en

mitsdien wordt 'geschonken is' bedoeld zooals het geschiedt door het Evangelie als aanbod van genade.

"Zoo is het evenzeer in de andere der genoemde uitspraken der Belijdenisschriften, want in elk van die worden de woorden geven of schenken gebruikt in verband met het Evangelie. Geven in den zin van in onderwerpeijk bezit stellen echter, geschiedt niet door het Evangelie, ook niet in het algemeen, maar door den Heiligen Geest die het geloof werkt en alleen aan de uitverkorenen.

"Hierop maken de uitdrukkingen 'geschonken is,' 'vergeven hebt' geen uitzondering. Gelijke uitdrukkingen worden gebruikt in de gelijkenis van den Onbarmhartigen Dienstknecht van Matth. 18. De heer, zoo heet het daar, heeft dien dienstknecht 'ontslagen en al zijn schuld hem kwijtgescholden' (vs. 27), en wij hooren hem zelf zeggen: 'al die schuld heb ik u kwijtgescholden' (vs. 32). En toch, toen die dienstknecht zijn mededienstknecht behandelde zooals hij niet had kunnen doen als hij iets gevoeld had van de weldaad hem bewezen, en haar met eenige dankbaarheid had aangenomen, nam de heer die kwijtschelding terug, en leverde hem den pijnigers over, totdat hij zou betaald hebben alles wat hij schuldig was."

Letten we nu eerst op het bewijs, dat Heyns meent te vinden voor zijne voorstelling in de Belijdenis en in ons Doopsformulier.

We dienen hier voorzichtig te zijn, want eigenlijk redeneert Heyns hier in een cirkel en draait hij ons

een rad voor de oogen. Wat Heyns moet bewijzen uit Schrift en Belijdenis, is niet, dat *geven* en *schenken* wel voorkomen in den zin van "voorwerpelijk in bezit stellen," maar dat het Evangelie aanbod van genade is aan allen tot wie het komt. Heyns heeft, zoover we hem thans hebben gevolgd aldus geredeneerd:

1. Het Evangelie is een welgemeend aanbod van genade en zaligheid van Godswege aan alle menschen.

2. "Aanbod" beteekent hetzelfde als "voorwerpelijk in bezit stellen," voorwerpelijk recht geven op de erfenis door den erflater.

3. God geeft dus in het Evangelie aan allen, die het hooren dit voorwerpelijk recht op de erfenis.

4. Doch daarbij eischt God dan het geloof in het Evangelie. Wie het Evangelie niet gelooft, had wel in voorwerpelijken zin recht op de zaligheid, maar gaat toch verloren.

Voor deze voorstelling moet Heyns nu bewijs bijbrengen. Niet voor de stelling, dat "geven" en "schenken" soms gebruikt worden in den zin van "voorwerpelijk in bezit stellen."

Welnu, als we letten op hetgeen Heyns aanhaalt uit onzen Heidelberger, dan zal het wel aanstonds opvallen, dat de kracht van bewijs voor de stelling van Heyns er geheel en al in ontbreekt. We gevoelen dit reeds aanstonds, zoodra we trachten om voor *geven* en *schenken* den term *aanbod* in de plaats te schuiven in de aangehaalde stukken uit de Belijdenis. Dit zou toch moeten kunnen, zonder geweld te doen aan den zin der woorden, indien de voorstelling van den professor juist

ware. Immers is het zijne bewering, dat de eerste termen gebruikt worden in denzelfden zin als de laatste. Indien we dit echter toepassen, krijgen we in vr. 66 van onzen Heidelberger het volgende: "De Sacramenten zijn heilige, zichtbare waarteekenen en zegelen, van God ingezet, opdat Hij ons door het gebruik daarvan de belofte des Evangelies des te beter te verstaan geve en verzegele: namelijk, dat Hij ons vanwege het eenige slachtoffer van Christus aan het kruis volbracht, vergeving der zonden en het eeuwige leven uit genade *aanbiedt* (inplaats van: *schenkt*)". We gevoelen aanstonds, dat dit niet klopt. De beteekenis der woorden zou er door verkracht worden, indien we *aanbod* hier in de plaats zouden schuiven van *schenken*.

Waar ligt nu de fout van Heyns? Allereerst hierin, dat hij aan den term "aanbod" de beteekenis wil geven van "voorwerpelijk in bezit stellen." En dat beteekent "aanbod" niet in onzen tijd. *Aanbod* beteekende vroeger *voorstellen*. En thans beteekent het niet *recht geven op iets*. De idee van recht zit in heel den term *aanbod* niet. *Aanbod* beteekent eenvoudig zijn gewilligheid te kennen geven om iemand iets te schenken. Wil die iemand het aannemen, dan ontvangt hij het; wil hij het niet aannemen, dat is geheel zijn zaak. De aanbieder kan hem, aan wien hij iets aanbood, niet kwalijk nemen, dat hij het aangeboden niet aanneemt. Maar Heyns heeft, met betrekking op de zaligheid, aan den term "aanbod" den inhoud gegeven van "recht geven op iets," hier dus op de vergeving der zonden en het eeuwige leven. En omdat "aanbieden" dit metter-

daad niet beteekenen kan, past het woord "aanbiedt" ook niet in vraag 66 van onzen Heidelberger inplaats van "schenkt."

De tweede fout, die Heyns in dit verband maakt, is, dat hij "schenkt" wil opvatten in den zin van "voorwerpelijk recht geven" zonder meer. De onderwerpelijke toepassing is volgens hem niet in dit woord opgesloten. En ook dit is mis gezien. Immers gaat het in vr. 66 over de *belofte* des Evangelies. En zooals we reeds eerder zagen, is de belofte des Evangelies niet slechts, dat God voorwerpelijk het heil in Christus heeft verwerkelijkt en dat er dus vergeving der zonden en eeuwig leven is, maar die belofte houdt ook in de belofte des Heiligen Geestes, de belofte van de onderwerpelijke toepassing des heils, de belofte der wedergeboorte, des geloofs, der vergeving der zonden, rechtvaardigmaking en heiligmaking en verheerlijking. Over die belofte des Evangelies gaat het in vr. 66. Als iemand de belofte des Evangelies gelooft, dan gelooft hij niet slechts, dat God voorwerpelijk heil heeft bereid, maar ook, dat Hij dat heil toepast en den uitverkorenen deelachtig maakt. Hij *vergeeft* de zonden; Hij *doet* leven; Hij rechtvaardigt en heiligt en verheerlijkt. En het zaligmakend geloof is niet maar een voorwaar aannemen van een voorgestelde belofte, zooals Heyns dat wil, maar het is wel terdege de geestelijke kennis van het heil der vergeving, het geloof, niet slechts, dat God mij vergeving *aanbiedt*, maar dat Hij mij persoonlijk die vergeving schenkt, deelachtig heeft gemaakt. Het is de geestelijke kennis, dat ik het eigen-

dom ben van Christus, dat Christus voor *mij* gestorven is, dat God *mij* met Zichzelfen heeft verzoend, dat Hij *mij* wel waarlijk heeft getrokken uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht, uit den dood tot het leven. Dat alles is voor *mij* dan de belofte des Evangelies. Dat God *mij* dat alles *schenkt*, voorwerpelijk en onderwerpelijk, wordt dan het voorwerp van mijn geloof. Er zit in het geloof, zooals Heyns dat wil, geen leven. Het is dood. Het is eigenlijk vrucht van een dorre en koude redeneering. De redeneering van het geloof volgens de dorre en doode voorstelling van Heyns is altijd weer als volgt: 1. God biedt allen menschen heil aan in Christus. 2. Ik ben een mensch, dus biedt God mij heil aan. 3. Ik geloof het aanbod, dus ben ik zalig. Doch zoo is het met het ware zaligmakend geloof niet. Het geloof is leven uit Christus. Het is de waarachtige geestelijke kennis, dat ik Zijn eigendom ben door Gods genade, het vertrouwen der liefde, dat God mij al mijne zonden heeft vergeven om Christus wil, de werking in verstand en wil van den geestelijken band aan den Heiland. En daarom heeft *schenkt* in vr. 66 dan ook een veel rijkeren zin dan het "aanbod" of "voorwerpelijk in bezit stellen" van Heyns.

In de derde plaats moeten we niet voorbij zien, dat, ook al zou het woord "schenkt" in vr. 66 de beteekenis hebben van "voorwerpelijk in bezit stellen" zonder meer, en het laatste weer hetzelfde kunnen beteekenen als "aanbieden," Heyns toch geen stap verder komt in zijne poging om te bewijzen, dat het Evangelie een aanbod van genade aan alle menschen mag worden ge-

noemd, wat onze Belijdenis aangaat. In vr. 66 toch gaat het niet over alle menschen, maar alleen over de geloovigen en dus alleen over de uitverkorenen. Het gaat over degenen, in wier harten de Heilige Geest het geloof heeft gewerkt, en in wie God dat geloof wil sterken door middel van het gebruik der Sacramenten. God heeft de sacramenten ingezet, opdat Hij *ons*, dat is, de geloovigen, dat is de uitverkorenen, de belofte des Evangelies beter te verstaan zou geven en verzegelen, dat Hij *ons* vanwege het offer van Christus vergeving van zonden en het eeuwige leven uit genade schenkt. Vat nu dit schenken maar op in den zin van voorwerpelijk in bezit stellen, en versta nu de belofte des Evangelies maar in dien beperkten zin (iets, dat niet naar de Schrift is), dan hebt ge toch in vr. 66 nog niets anders, dan de waarheid, dat God den uitverkorenen recht geeft op de vergeving der zonden en op het eeuwige leven. Heyns zal mij dit wel toestemmen. Hij zal niet anders kunnen. Hij heeft voor zijne stelling, dat het Evangelie een welgemeend aanbod van genade en zaligheid is aan alle zondaren, die het hooren, hoegenaamd geen bewijs bijgebracht uit de belijdenis.

Hetgeen we boven schreven van de beteekenis van vr. 66, kan ook worden toegepast op vr. 21 van den Heidelberger. Vooral hetgeen we 't laatst opmerkten geldt ook van die vraag. Immers het is de geloovige, die spreekt in het antwoord op die vraag. Ook al wordt het "geschonken is" in dat antwoord dus eenvoudig opgevat, zooals Heyns het wil, dan vordert men daardoor toch nog hoegenaamd niets om te bewijzen, dat

het Evangelie een voorwerpelijk in bezit stellen van het heil in Christus is voor allen, die het hooren. De geloovige spreekt daar. De geloovige is de uitverkorene. Hem heeft God zeker recht gegeven in Christus op de eeuwige zaligheid. En dit belijdt de geloovige in het antwoord op vr. 21.

Dat er dan ook geen onderscheid overblijft in de voorstelling van Heyns tusschen de gemeente des Heeren en *alle menschen*, tusschen de lijn des verbonds en de geslachten dergenen, die buiten zijn, tusschen heel de wereld en ons en onze kinderen, wat de belofte des Evangelies betreft, is opzichzelf reeds duidelijk, maar wordt vooral duidelijk, als we nagaan welke beteekenis Heyns wil hechten aan het dankgebed van ons Doopsformulier. Daar lezen we, dat de gemeente God den Vader dankt, dat Hij ons en onzen kinderen al onze zonden vergeven heeft, door den Heiligen Geest tot kinderen heeft aangenomen, doordat Hij ons lidmaten heeft gemaakt van Zijnen eeniggeboren Zoon, en dat Hij ons dit alles met den Doop bezegelt en bekrachtigt. Nu wil Heyns dit alles hebben opgevat in den zin van "voorwerpelijk in bezit stellen" en dus van "aanbieden." Volgens hem zouden we dit dankgebed ook kunnen weergeven als volgt: "Wij danken en loven U, dat Gij ons en onzen kinderen door het bloed van Uwen lieven Zoon de vergeving van al onze zonden, het lidmaat-zijn van Uwen eeniggeboren Zoon en de aanneeming tot kinderen aanbiedt en dat Gij dit aanbod met den heiligen doop bezegelt en bekrachtigt." Dit is zuiver naar de voorstelling van Heyns. Let er nu echter

op, dat dit "aanbod" volgens de voorstelling van Heyns, niet alleen tot de gemeente, maar tot alle menschen komt, die het Evangelie hooren. Het Evangelie is immers een algemeen, welgemeend aanbod van genade en zaligheid. En ge zult ook zien, dat Heyns al het specifieke uit het dankgebed na den doop wegneemt. Hij houdt geen gemeente over. Wat waar is voor de gemeente is ook waar voor heel de wereld, voorzover zij in aanraking komt met het Evangelie der zaligheid. Ge kunt het dankgebed na den doop, naar de voorstelling van Heyns, ook wel bidden na een Evangeliesatiepreek op den hoek eener straat! Nu weet ik wel, dat Heyns zich uit deze moeilijkheid tracht te redden door de bewering, dat het bijzondere voorrecht van het kind des Verbonds daarin bestaat, dat hij een zekere onderwerpelijke genade ontvangt, waardoor hij in staat gesteld wordt, om die aangeboden zaligheid aan te nemen of te verwerpen. Het verbondskind heeft volgens Heyns eigenlijk een vrijen wil ten goede en ten kwade. Doch daardoor wordt het maar al erger. Het bewijst eenvoudig hoe gevaarlijk het is, om eenmaal af te wijken van de zuivere Gereformeerde waarheid. En wie dan voor de aandacht houdt, dat deze dingen jarenlang op de Theologische School der Christelijke Gereformeerde Kerken alzoo zijn gedoceerd, zoodat vele jonge mannen met deze door en door valsche voorstelling de gemeenten zijn ingegaan, verwondert zich er niet meer over, dat het er met de Gereformeerde waarheid ten onzent zoo droevig bijstaat.

Professor Heyns beroept zich echter voor zijne

voorstelling ook op de Heilige Schrift. Allereerst op Joh. 6:32, waar de Heiland zegt tot de Joden: "Voorwaar, voorwaar, Mozes heeft u niet gegeven het brood uit den hemel, maar Mijn Vader geeft u het ware brood uit den hemel." Volgens de verklaring van Heyns moet dit woord beteekenen: "Mijn Vader stelt u voorwerpe-lijk in bezit, biedt u allen, hoofd voor hoofd, aan het Brood, dat uit den hemel nederdaalt." Nu waren daar onder de Joden, tot wie Jezus het woord richtte, velen, die niet geloofden en die aan Hem geërgerd werden. Dus moet het volgen, dat, indien de verklaring van Heyns de rechte is, we in deze woorden een algemeen aanbod van genade hebben. Er is echter ook een andere verklaring mogelijk. Volgens deze andere verklaring behoudt het woord "geeft" zijn gewone en volle beteekenis van mededeelen, bezitter maken. Alleen maar het "u" ziet dan niet op alle Joden, hoofd voor hoofd en ziel voor ziel, maar moet verstaan worden in organischen zin. De Heiland spreekt tot de Oud-Testamentische Kerk, tot Israel. Die Kerk was ook vertegenwoordigd onder degenen, tot wie Jezus daar te Kapernaum sprak. Hij zegt immers even later tot hen: "Maar er zijn sommigen van ulieden, die niet gelooven," waarin zeker ligt opgesloten, dat er ook waren, die wel geloofden. Bovendien sprak Hij ook tot Zijne jongeren. Het woord van Jezus beteekent dan: "Mijn Vader geeft u, Zijne Kerk, Zijn volk, het ware brood uit den hemel." Deze verklaring heeft alles voor en niets tegen. In de eerste plaats heeft ze voor de gewone wijze van spreken in de Heilige Schrift. Al is

Israel nog zoo goddeloos, de Schrift spreekt het volk altijd toe als de Kerk des Heeren. In de tweede plaats behoeven we bij deze verklaring niet te knoeien met het woord *geven*, zooals Heyns zeker doet, als hij het wil veranderen in *aanbieden*. En eindelijk is deze verklaring ook veel meer in overeenstemming met het verband. Wat het woord "geeft" betreft, dit komt in het verband meermalen voor. En dat niet in den zin van *aanbieden*, maar van metterdaad schenken, mededeelen, in bezit stellen. Zoo b.v. in vs. 37: "Al wat mij de Vader *geeft* zal tot mij komen." De tegenwoordige tijd, hier gebezigd van het woord *geven*, bewijst wel, dat het niet ziet op een voorwerpelijk in bezit stellen, maar op het brengen der zijnen door God tot Jezus. Anders zou de Heiland hebben gezegd: al wat Mij de Vader gegeven heeft. Zoo ook in vs. 65: "En Hij zeide: Daarom heb Ik u gezegd, dat niemand tot Mij komen kan, tenzij het hem gegeven zij van Mijnen Vader." Ook hier is het wel duidelijk, dat het woord *geven* gebezigd is in den zin, niet van aanbieden, maar van daadwerkelijk in bezit stellen. En bovendien is heel het verband, zooals reeds blijkt uit de boven aangehaalde verzen, particulier. Zoo is het ook in vs. 39: "En dit is de wil des Vaders, Die Mij gezonden heeft, dat al, wat Hij Mij gegeven heeft, Ik daaruit niet verlieze, maar hetzelfde opwekke ten uitersten dage." Heel het verband strijdt dus tegen de voorstelling van Heyns en pleit voor de onze.

De gelijkenis van den onbarmhartigen dienstknecht, waarop Heyns ten slotte wijst, biedt schijnbaar wel

eenige moeilijkheid. Als we toch de gelijkenis in al haar deelen toepassen en overbrengen op de werkelijkheid van het Koninkrijk der hemelen, dan schijnt zij te leeren, dat Gods vergeving onzer zonden afhangt van ons vergeven van elkanders misdaden. En dit schijnt ook op het eerste gezicht de beteekenis te zijn van het slotwoord, dat de Heiland op de gelijkenis laat volgen: "Alzoo zal ook Mijn hemelsche Vader u doen, indien gij niet van harte vergeeft een iegelijk zijn broeder zijne misdaden." Zoo wil Heyns het. De professor heeft geen moeilijkheid. Hij ziet er niet tegen op, om in een tekst de voorstelling te lezen, dat de Heere iemands schuld kan kwijtschelden, om dan later hem die schuld weer toe te rekenen. Doch wie er prijs op stelt om de Schrift met de Schrift te verklaren, en om bij de zuivere Gereformeerde waarheid te blijven, die kan bij zulk een methode van verklaring nooit bevrediging vinden. Hij weet immers, dat God onveranderlijk is. Hij weet ook, dat kwijtschelding van schuld bij God betekent *uitdelging* der schuld in het bloed van Christus. Er is geen vergeving dan door verzoening, en er is geen verzoening dan door voldoening, en er is geen voldoening dan door het betalen der schuld en het dragen der straf. Indien Christus voor iemand geleden heeft en de schuld voor hem heeft betaald, diens zonden zijn vergeven en dat voor eeuwig, en ze kunnen hem nimmermeer worden toegerekend. Daarom zal dan ook een andere verklaring moeten worden gezocht, en zal de gelijkenis niet in al hare deelen kunnen worden overgebracht op de geestelijke werkelijkheid van het Ko-

ninkrijk der hemelen. En dan is de verklaring zeker niet te zoeken in eene verandering Gods, zoodat Hij de eene maal iemands zonden kwijtscheldt, om hem ze later weer toe te rekenen, maar wel in de onderwerpelijke ervaring van de vergeving der zonden. Wie in het geheel zijn broeder de misdaden niet vergeven kan, heeft ook nimmer behoefte gevoeld aan de vergeving zijner eigene zonden, noch veel minder de groote zaligheid dier vergeving gesmaakt. Maar ook in betrekkelijken zin is het waar, dat Gods kind de vergeving zijner zonden niet smaken en ervaren kan, dat de Heilige Geest hem die genade niet doet ervaren in zijn hart, dat het gebed om vergeving hem op de lippen besterft en de hemel voor hem gesloten blijft, zoolang hij zijn broeder de misdaden niet vergeeft. Wie nooit vergeven kan, smaakt niet alleen geen vergevende genade Gods, maar diens zonden zijn ook niet uitgedelgd, hem werd de schuld ook niet kwijtgescholden in objectieven zin. Maar hij, wiens zonden wel uitgedelgd zijn in het bloed van Christus, smaakt ook niet altijd de vergevende genade Gods, met name niet, als hij den broeder niet vergeeft. In dien zin is het waar, dat onze hemelsche Vader ons de misdaden niet vergeeft, tenzij wij ook van harte elkander vergeven. En daarom is het juist, voor de vergeving onzer zonden, vereischte, dat we bidden kunnen van harte: "Vergeef onze schulden gelijk wij onzen schuldenaren hunne schulden vergeven."